sykehistoriene til en rekke pasienter med slike plager og viser innsiktsfullt veien som fører frem til en diagnose gjennom bruk av nevrologisk undersøkelsesmetodikk.

Etter et kortfattet resymé av nervesystemets fysiologi gir forfatterne en del generelle råd om opptak av anamnese, om den kliniske undersøkelsen og om bruk av laboratoriemetoder ved nevrologiske problemstillinger. Hovedinnholdet er en beskrivelse av hvordan man når frem til diagnosen hos 27 pasienter som presenterer seg med forskjellige plager, så som ulike hode- og ansiktssmerter, anfall med svakhet eller kramper, svekket hukommelse, språkforstyrrelser, konfusjon, ustøhet, synsforstyrrelser og parestesier. Både akutte og mer kroniske tilstander drøftes. Mange symptomer og tegn av nevrologisk art som man kan møte i allmennpraksis, akuttmottak eller på nevrologiske poliklinikker, gjennomgås. Forfatterne gir også en forholdsvis kortfattet, men oppdatert oversikt over behandlingsmulighetene for hver enkelt sykdom. Siste del består av spørsmål studenter kan møte ved eksamen i nevrologi. Oppgavene virker svært enkle etter at pasienthistoriene er gjennomgått.

For hver kasuistikk drøfter forfatterne kort i hvilken retning man må tenke ut fra de plager pasienten har søkt lege for. De gir gode råd om viktige anamnestiske opplysninger det er nødvendig å få frem ved samtalen med pasienten, og det understrekes at komparentopplysninger ofte må innhentes. Etter opptak av anamnesen diskuteres de diagnostiske mulighetene som foreligger. En god og målrettet anamnese kan ofte gi grunnlag for å stille rett diagnose og er kanskje den viktigste delen av konsultasjonen hos nevrolog. Nye, detaljerte overveielser gjøres når også funn ved klinisk nevrologisk undersøkelse foreligger. Deretter diskuterer forfatterne hvilke supplerende undersøkelser som ev. bør gjøres for å sikre diagnosen. Og – i motsetning til hva de fleste nevrologer erfarer i det virkelige liv – greier forfatterne alltid å stille en diagnose enten det foreligger organisk sykdom eller ikke.

Kasuistikkene viser hvor spennende og utfordrende nevrologisk diagnostikk kan være. Boken er full av nyttige drøftinger og praktiske råd basert på solid kunnskap om nervesystemets anatomi, fysiologi og patofysiologi og om det nevrologiske sykdomsspektret. For hver diagnose er det oppgitt referanse(r) til nyere oversiktsartikler. Illustrasjoner og tabeller er oversiktlige, og språket er lettlest engelsk.

Britiske nevrologer går for å være fremragende klinikere, og det gode kliniske skjønn gjennomsyrer teksten. Noe av dette skjønnet kan man nok tilegne seg gjennom lesning, men det viktigste i så måte er øvelse og erfaring gjennom praktisk arbeid under veiledning. Enkelte forskjeller mellom britisk og norsk tradisjon fremkommer; vi er nok raskere (for raske?) til å rekvirere nevroradiologiske undersøkelser – og britene beskriver at vannklar spinalvæske er «gin clear»!

Forfatterne angir at medisinstudenter er den primære målgruppen. Jeg kan anbefale den for alle leger med interesse for nevrologi – som møter pasienter med plager av nevrologisk art, både i allmennpraksis og på sykehus. De praktiske rådene om rasjonell og systematisk tilnærming til nevrologiske problemstillinger vil ikke minst være nyttig lesning for utdanningskandidater ved nevrologiske avdelinger.

Nils Jakob Brautaset
Nevrologisk avdeling
Sykehuset i Vestfold
Tønsberg

Luftambulansemedisin «down under»

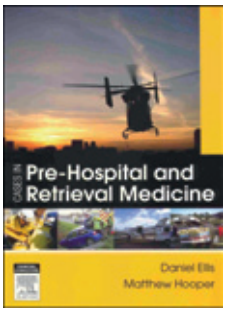

Daniel Ellis, Matthew Hooper
Cases in pre-hospital and retrieval medicine
286 s, ill. Sydney: Churchill Livingstone Elsevier, 2009. Pris EUR 54
ISBN 978-0-7295-3884-8

Prehospital akuttmedisin er blitt et eget arbeidsfelt for leger i Norge, en utvikling som skjøt fart med etableringen av den nasjonale luftambulanseplanen i 1988. Gode lærebøker på fagfeltet er det få av. Årsaken til det kan være store nasjonale forskjeller i organisering og bemanning av disse tjenestene. Amerikansk litteratur dominerer, men luftambulansetjenesten der er i hovedsak bemannet med «paramedics» og spesialsykepleiere under ledelse av leger som ikke selv er aktive i felten. Derfor er mye av luftambulanselitteraturen, både bøker og tidsskrifter, av begrenset relevans for norske leger.

Forfatterne Daniel Ellis og Matthew Hooper er solide klinikere, med omfattende erfaring i praktisk akuttmedisinsk, prehospitalt arbeid, sivilt og militært, fra England og Australia. Daniel Ellis har nylig forlatt London, og begge er nå basert i Adelaide i Australia, hvor de kombinerer arbeid på sykehus med luftambulansetjeneste. Matthew Hooper er også førsteamanuensis ved James Cook University i Freetown, Queensland.

Forfatternes ståsted er preget av deres inngående kjennskap til mange samarbeidende luftambulansetjenester, ikke minst i Storbritannia. Slektskapet til tjenester som av mange regnes som høyborger for god og reflektert klinisk standard, er tydelig. Ikke minst trekker forfatterne frem mange eksempler og prosedyrer fra London's Air Ambulance (LAA), en av verdens mest velorganiserte og avanserte prehospitale traumeenheter.

Boken gjenspeiler australsk og britisk luftambulansemedisin. Dette gjør den interessant og relevant for norske lesere. Søkelyset er mer likt vårt, på pasient og medisin, ikke så mye på «air medical business», fordi det er tjenester som virker innen rammene av offentlige kontrakter, og i et helsevesen som i hovedsak er drevet av det offentlige.

Gjennom 50 kasuistikker sikter forfatterne mot å belyse den krevende kombinasjonen av sikker, effektiv, klinisk håndtering av akutt og kritisk syke og skadede, med høy kvalitet, under uforutsigelige og utfordrende ytre rammeforhold. Scenariene er gruppert i én prehospital del, én del som omhandler overføringer mellom sykehus, og én del der scenariene belyser systemarbeid og spesielle problemområder. Forfatterne utdyper sentrale prinsipper i effektiv utnytting av alle tilgjengelige ressurser (crew resource management, CRM) og klinisk kvalitetsledelse (clinical governance), med særlig vekt på operativ sikkerhet, menneskelige faktorer, effektiv kommunikasjon og teamarbeid. Situasjonene er hentet fra svært forskjellige omgivelser: storby, distrikt og områder med svært lang transporttid til ressurssenter.

Formatet er standardisert, med scenario, spørsmål og diskusjon, som lett kan relateres til egne erfaringer, og som inviterer til realistisk tilnærming og refleksjon. Drøftingen av scenarier reflekterer den prehospitale akuttmedisinens uforutsigbare natur. Illustrasjonene er glimrende, noe som styrker kasuistikkene og understreker de faglige prinsippene. Det er gode, oppdaterte referanser til juni 2009. Referansene omfatter både medisinsk fagstoff og annen viktig kunnskap, som kunnskap om samarbeidspartnerne og sikkerhet på åsted, som er sterkt vektlagt både i Australia og i LAA.

Appendiksene er nyttige og interessante. Det gjelder prosedyrer, utstyrs- og medikamentoversikter, sjekklister, ordliste og en samling av fasitforslag til problemstillingene som man diskuterer i kasuistikkene.

Noen prosedyrer er trolig lite kjente for norske lesere, særlig «clamshell»-torakotomi som er standard i noen tjenester, og som er et aktuelt behandlingsprinsipp for penetrerende thoraxtraumer, der hvor slike skader er vanlig. Forfatterne understreker viktigheten av optimalisert første intubasjonsforsøk. Bruk av ryggbrett anbefales – klokelig – begrenset til frigjørings- og redningsformål. Sjokkbuksen, som de fleste av oss la vekk for mange år siden, anbefaler de for å stabilisere mulitiple, blødende brudd i underekstremiteter. Bruk av ultralyd prehospitalt er berørt i en kasuistikk, og omtalt som kjernekunnskap.

Illustrasjonene til enkelte prosedyrer, som intraossøs tilgang og blottlegging av vene, er for enkle til å være til særlig nytte og fremstilles langt bedre i enkelte andre lærebøker.

De kliniske standardene som forfatterne viser til, er oppdatert status for prehospital medisin. Søkelyset på det prehospitale arbeidsmiljøet er like relevant hjemme som i Australia, selv om man finner enkelte organisatoriske forskjeller. Det gjelder særlig den medisinske nødmeldetjenesten, der Norge har et stort fortrinn ved at AMK-sentralene er så tett integrert med sykehus.

Ellis & Hoopers utgivelse utgjør et kjærkomment tilskudd til litteraturen innen prehospital akuttmedisin. Den er langt på vei den etterlengtede læreboken som fagfeltet mangler, og kan lett adapteres i moderne, problembaserte undervisingsmetoder for alle som er interessert i akuttmedisin utenfor sykehus. Leserkretsen bør være alle leger, sykepleiere og redningsmenn som arbeider i luftambulansetjenestene våre. Den bør også være av interesse for legevaktsleger i distriktene og studenter som er interessert i prehospitalt arbeid.

Per Christian Juvkam
Stiftelsen Norsk Luftambulanse
og
Anestesiavdelingen, Ålesund

Viktig og aktuelt om barnevern

Øyvind Kvello
Barn i risiko
Skadelige omsorgssituasjoner. 442 s, ill. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2010. Pris NOK 495
ISBN 978-82-05-40017-7

Nylig har saker i pressen minnet oss om barnevernets mange utfordringer og til dels dårlige renommé. Barnevern er faglig utfordrende og kan innebære store personlige belastninger. Samtidig har barneverntjenesten vært den som krever minst formell utdanning av samtlige kommunale tjenester, og gjennomtrekken har vært stor med mange uerfarne og nyutdannede i tjenesten. Det har inspirert forfatteren, Øivind Kvello, til stor innsats. Han har hovedfag i pedagogikk, doktorgrad i utviklingspsykologi og en bred klinisk utdanning og erfaring fra flere ulike tjenester, bl.a. familie- og barnevern. Her har hans målsetting vært å skrive en praksisnær bok, med tanke på et bredt publikum, hvor relevant forskning bindes sammen med faglig resonnement.

Hvert av de 13 kapitlene starter med en kort leserveiledning. Ved praksisnære eksempler og henvisning til aktuell forskning redegjør forfatteren for basale kunnskaper om barns utvikling og funksjon. Her er informasjon om beskyttelses- og risikofaktorer, vurdering av omsorgssituasjon og oppvekstbetingelser, mishandling, overgrep og psykiske lidelser hos barn og foreldre. I siste kapittel beskriver fagfolk fra 13 kommunale barneverntjenester i Norge praktiske erfaringer, bl.a. ved bruk av kartleggingsmalen slik den ble presentert i førsteutgaven i 2007. Dette kan sikkert tjene som inspirasjon og være nyttig for andre som ønsker å implementere noe av kunnskapen. Kvellos mal for barnevernsutredningen er revidert og forenklet, basert på tilbakemeldinger fra studenter og ansatte i barnevernstjenester i samsvar med barnevernets egne behov og ønsker. Ved å benytte mange eksempler knyttes den teoretiske kunnskapen til den praktiske utredningen, og det er laget et forslag til hvordan en undersøkelsesfase på bakgrunn av meldinger kan gjennomføres.

Forfatteren har utvilsomt oppnådd mye av det han ønsker. Dette er en bok som kan ha stor verdi for mange som arbeider med barnets beste for øye, selv om det fortsatt er rom for forbedringer. Stikkordregisteret er mangelfullt med bare 103 stikkord. For en som ikke daglig jobber med barnevern og juss, hadde det vært greit å kunne slå opp ordlyden i barnevernlovens paragrafer. Som leser ville jeg ha foretrukket at den omfattende litteraturlisten (114 sider med ca. 1140 referanser), som nå kun er tilgjengelig på nettet, var oppdelt og trykt etter hvert kapittel. I denne paperbackutgaven er formatet nærmest kvadratisk, men bl.a. pga. de tallrike sjekklistene og informasjonsboksene ville den vært mer lesbar i A4-format. Det hadde den fortjent, for dette er et viktig bidrag til bedre kompetanse, samhandling og tidligere intervensjoner for barn i risiko.

Inger Helene Vandvik
Slependen

Den skjulte epidemien

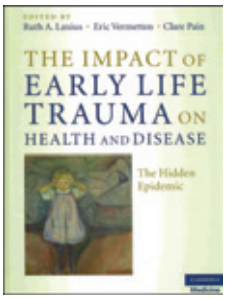

Ruth A. Lanius, Eric Vermetten, Claire Pain, red.
The impact of early life trauma on health and disease
The hidden epidemic. 334 s, tab, ill. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. Pris GBP 55
ISBN 978-0-521-88026-8

Det er lite som opprører vanlige voksne mennesker, leger og helsepersonell inkludert, mer enn å høre eller lese om misbruk og mishandling av barn. I Norge har vi nylig opplevd enda en rettssak i en lang rekke, knyttet til dette rystende emnet.

Og her er en tekst som går rett inn i kjernen av fenomenet; krenkende oppvekstvilkår og virkningen av slike erfaringer på barns utvikling, livsløp og helse. Boken er skrevet av en internasjonal elite i kunnskapsfeltet om sammenhenger mellom traumer og sykdom. Den samler forskere fra de ledende miljøene i verden, med bakgrunn i utviklingspsykologi, epidemiologi, genetikk og epigenetikk, klinisk psykiatri, sosiologi og nevrovitenskapene. Den forener 80 vitenskapelige stemmer, hovedsaklig fra USA, men også fra Canada, England, Australia, Nederland, Italia, Israel, Japan, Korea, Tyskland og New Zealand. Til sammen har de bidratt til 24 stramt og godt redigerte kapitler – med mellom 30 og 110 referanser, til sammen nær 2 000 – fra et bredt sammensatt kunnskapsfelt.

Det er tre hoveddeler, hver med to tematiske kapittelgrupper og avrundet med et kondensat skrevet av en «preses» i faget, kalt «bokens pepper og salt» av redaksjonen. Den første delen handler om tidlige barndomstraumers historikk og epidemiologi og den dokumenterte virkningen på mental og fysisk helse. Den andre delen omfatter biologiske tilnærminger til tidlige traumer med henblikk på følgene for barn henholdsvis voksne. I den tredje delen omtaler man kliniske perspektiver ved diagnostikk og behandling av traumer, både med henblikk på kliniske og sosiale følger og med henblikk på å redusere virkningen.

Forordet er skrevet av Vincent J. Felitti, indremedisiner og professor ved University of California i San Diego. Han er initiator av The